

Термінологія та понятійний апарат фізичної рекреації*Львівський державний університет фізичної культури (м. Львів)*

Постановка наукової проблеми та її значення. Сучасні технології звільнили людину від багатьох видів діяльності. Як результат більшої кількості вільного часу, рекреація стала невід'ємною частиною людського життя. Проте людина може використовувати час конструктивно або деструктивно для себе. Тому одне з основних завдань фізичної рекреації полягає в правильній організації вільного часу [1; 3]. Фізична рекреація – ефективний профілактичний засіб, що може протидіяти негативним наслідкам розвитку сучасної цивілізації (урбанізації, підвищенню толерантності до стресових впливів, гіподинамії, індустріалізації тощо). Більшість рекреаційних занять є простими й доступними для широкого загалу. Вищезазначені чинники спричиняють швидкий розвиток фізичної рекреації як окремої науки. Розвиток рекреації підтверджується чималим обсягом наукової літератури, публікаціями в зарубіжних і вітчизняних журналах («Journal of Travel Research», «Tourism Management», «Tourism Recreation Research», «Міжнародний туризм»), дисертаційними працями тощо. У різних країнах проводять систематичні фундаментальні та прикладні дослідження з цієї тематики [2]. Із зародженням галузі починає розвиватися система понять і термінологічних одиниць на їх позначення. В інтересах викладу тієї чи іншої теми, насамперед потрібно мати запас найменувань для тих понять, які входять у коло цієї теми. Це стосується не тільки тем побутового характеру, а й спеціального чи наукового змісту. Власне дослідження поняттєвого апарату та термінологічної системи галузі сприятимуть їхній уніфікації й стандартизації для оптимізації діяльності в цій сфері.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблеми розвитку та становлення фізичної рекреації як науки вивчали такі вітчизняні фахівці, як Є. Приступа, О. Жданова, О. Андреева, М. Дутчак, Т. Круцевич, Ю. Шкретій, А. Дзундза й ін. Щодо функціонування галузевих терміносистем, – то слід відзначити праці В. Іващенко, Т. Кияка, Л. Симоненко Т. Михайленко, Г. Наконечної, Е. Огар, Б. Михайлишина, І. Янків.

В окремих працях знаходимо спроби аналізу та визначення ключових для фізичної рекреації понять, як-от: «професійна підготовка», «майбутній фахівець», «фахівець», «вища фізкультурна освіта», «рекреація», «фізична рекреація», «рекреаційно-оздоровча діяльність» [3]. О. Андреева провела методичний аналіз тезаурусу фізичної реабілітації [4]. Зазначимо також, що не знайдено жодної лексикографічної праці з досліджуваного питання. У науково-методичній літературі відсутні ґрунтовні праці щодо систематизації, кодифікації, уніфікації та подальшої стандартизації термінологічної системи фізичної рекреації як науки. Вищезазначені чинники зумовили **актуальність** нашого дослідження.

Роботу виконано відповідно до плану НДР Львівського державного університету фізичної культури.

Мета дослідження – аналіз термінологічної системи фізичної рекреації. Досягнення мети передбачає розв'язання таких **завдань**:

1. Проаналізувати науково-методичну літературу з проблеми дослідження.
2. Визначити та проаналізувати ключові поняття фізичної рекреації.
3. Вибрати й описати масив базових термінів фізичної рекреації.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Словниковий склад мови визначає можливості для вираження тих чи інших понять або предметів для їх точного й виразного визначення. Відсутність у мові дефініції відомого поняття – одна з найбільших перешкод для його передавання в мові. Зазвичай ці перешкоди долаються за допомогою створення нового слова чи запозичення слова з іншої мови. Таке поповнення лексики відбувається постійно, відображаючи в словах усе те, що відклалося в суспільній свідомості.

Кожна мова розвивається в тісному взаємозв'язку із суспільством, у якому функціонує. Мова фіксує досягнення у всіх галузях суспільного життя, починаючи з побутового й закінчуючи найновішими науковими сферами діяльності. Зафіксувати досягнення людської цивілізації, нові поняття допомагає наукова термінологія.

Потреба дослідження термінів та термінології фізичної рекреації пов'язана з кількісним зростанням термінологічних найменувань, із посиленням лексичного й структурного впливу спеціалізо-

ваної термінології на загальнолітературну мову та особливо з активним розвитком і прогресом власне галузі.

Проблемами термінології займалися такі лінгвісти, як Г. О. Винокур, А. А. Реформатський, О. С. Ахманова, В. П. Даниленко, Н. З. Котелова, С. В. Гринев та ін. Більшість дослідників визнає, що термінологічність – одна з основних стильових рис наукового стилю, інформативне ядро лексики.

Термін, як і всі інші мовні універсалиї, важко дефініювати. Проблематичність такого завдання зумовлює чимало найрізноманітніших спроб визначити самі поняття «термін» і «термінологія». Хоч вони мають багато спільного, практично кожен дослідник термінології пропонує свою дефініцію.

Значну кількість визначень терміна можна пояснити намаганням мовознавців поєднати різноаспектні щодо ознаки. Однак, на думку багатьох дослідників, таке поєднання в одному визначенні диференційних ознак об'єкта принципово неможливе й логічно невиправдане.

«Енциклопедія української мови» дає таке тлумачення поняття «термінологія»:

«1. Термінологія (від латин. *terminus* – рубіж, межа; грец. *logos* – слово, учення) – це сукупність термінів, що обслуговують певну сферу знань, пов'язаних із системою понять: мистецтво, техніку, виробництво, фізичної культури й спорту. Це особливий пласт лексики, який піддається свідомому регулюванню та впорядкуванню.

2. Розділ лексикології, що займається загальнотеоретичними питаннями терміна, номенклатури й термінографії».

Термін (латин. *terminus* – рубіж, межа) – слово або словосполучення, що позначає поняття певної галузі науки, техніки тощо. Основними ознаками терміна є системність, наявність дефініції, тенденція до однозначності в межах свого термінологічного поля, тобто термінології певної галузі; стилістична нейтральність, точність семантики, висока інформативність. Ці ознаки реалізуються лише в межах терміносистем, за їх межами термін утрачає свої дефінітивні та системні характеристики – детермінологізується, тобто переходить у загальнозживану лексику [5].

Проаналізувавши основні підходи до визначень понять «термін» і «термінологія», спробуємо визначити термінологічні одиниці «термін фізичної рекреації» й «термінологія фізичної рекреації».

Термін фізичної рекреації – це слово або словосполучення, що вживається на позначення понять, дій, виконавців дій, певних рис та особливостей дій, місць, предметів і спорядження у фізичній рекреації.

Термінологія фізичної рекреації – це сукупність лексичних одиниць, співвідносних із поняттями у фізичній рекреації.

Зазначимо також, що немає «чистої» термінологічної системи, оскільки жодна галузь не існує ізольовано чи в заданій, незмінній формі. Найтісніше фізична реабілітація «контактує» з такими галузями, як медицина, біологія, фізичне виховання, спорт, туризм, географія. Тому частина термінологічної лексики буде також «спільною» для фізичної рекреації та зазначених вище дисциплін. Наприклад, спільними для фізичної рекреації й медицини є термінологічні одиниці *здоров'я, фізичне здоров'я, хвороба, стан, самопочуття, людський організм, тривалість життя, ожиріння, анорексія, частота серцевих скорочень*; для фізичної рекреації та біології – *білки, жири, вуглеводи, м'язи, легені, мезофаза, онтогенетичний розвиток*; для фізичної рекреації та туризму – *маршрут, подорож, екскурсія, екотур, агротуризм, гід*; для фізичної рекреації й фізичного виховання та спорту – *теніс, гімнастика, футбол, тренування, фізична підготовленість, аеробіка, вправа, фізичний стан, витривалість, гнучкість, навантаження, спритність, швидкісно-силові якості, гра*; для фізичної рекреації й географії – *природні ресурси, природні заповідники, дендропарк, національний парк* тощо.

Щодо способів творення термінологічних одиниць, то, на нашу думку, найпродуктивнішим є творення термінологічних сполучень. Нами виявлено дво-, три-, чотири- та п'ятикомпонентні терміносполуки. Наприклад, *фізичне навантаження, вихідний рівень, рухова рекреація, туристичний маршрут, оздоровче тренування, оздоровчі види гімнастики, оптимальний руховий режим, оздоровча фізична культура, краєзнавчі й пошукові експедиції, інфраструктура рекреаційної індустрії, культурно-розважальна рекреація, оптимальна форма рекреаційної діяльності, складові здорового способу життя, загальний нормальний стан людини, час цільової рекреаційної активності людини*.

Продуктивні також осново- й словоскладання, наприклад *туристично-рекреаційний, фітнес-система, фітнес-тренінг, рекреаційно-оздоровчий, гід-перекладач*.

Щодо моделей термінотворення, то частозживаним є прикметник *рекреаційний* + іменник, наприклад: *рекреаційна галузь, рекреаційна діяльність, рекреаційна індустрія, рекреаційна стежка, рекреаційне виховання, рекреаційне навантаження, рекреаційне районування, рекреаційний потенціал, рекреаційний регіон, рекреаційні ресурси, рекреаційні форми*; прикметник *фізичний* + іменник, наприклад: *фізична підготовленість, фізичне здоров'я, фізичний розвиток, фізичний стан*.

Запозичені з інших мов термінологічні одиниці – також невід’ємний складник досліджуваної терміносистеми, наприклад: *фітнес, аеробіка, футбол, оторексія, каланетика, ушу, шейпінг, степер, аквааеробіка*. Проте, на нашу думку, низка лексичних одиниць потребує детального аналізу, оскільки не відповідає ні орфографічним, ні орфоепічним, ні евфонімічним нормам української мови. Це такі терміни, як *боді-кондишн, верса-тренінг, нутріціологія, рекреаційно-хобістичний, упер-боді аеробіка, пауер-йога, айенгар-йога, боді-памп*. Усі вони порушують такі основні вимоги до терміна, як системність, дефінітивність, милозвучність і здатність до творення похідних одиниць.

Понятійний апарат та термінологічна система будь-якої галузі формуються власне із її зародженням і розвиваються паралельно. Дослідженням понятійного апарату фізичної рекреації займалася плеяда фахівців, які намагались усесторонньо та ґрунтовно представити трактування базових понять. Так, існують різні визначення поняття «фізична рекреація». Вони належать М. Я. Якобсону (1974), Н. І. Пономарьову (1975); Б. В. Євстаф’єву (1985); Г. Ф. Шитіковій (1986), а також зарубіжним ученим Л. Піотровскі (1981), Б. Трошинській (1985), Ю. Рижкіну й іншим.

За трактуванням Г. І. Бердуса, поняття «фізична рекреація» – це органічна частина фізичної культури, специфічним змістом якої є рухова діяльність, спрямована на задоволення потреби людини активно відпочивати для адаптації, відновлення, зміни діяльності, а також удосконалення особистої конституції фізичної й духовної [6, 521].

На думку В. М. Видріна, «фізична рекреація – це процес використання фізичних вправ, ігор, розваг, а також природних чинників для активного відпочинку, зміни виду діяльності, відволікання від процесів, що спричиняють фізичну, психічну й інтелектуальну втому, отримання задоволення від занять фізичними вправами» [7, 2].

О. Андреева у своїй монографії «Фізична рекреація різних груп населення» [4, 80] не лише узагальнила наявні визначення фізичної рекреації, а й зробила висновок, що термін «рекреація» використовується в чотирьох значеннях, а саме:

1) процес або спосіб раціонально організованої психофізичної активності людини, спрямованої на досягнення комплексу цілей, установлених індивідом у вільний від основних професійних, родинних та громадських обов’язків час (діяльнісний аспект рекреації);

2) сукупність науково-методичного, організаційного й матеріально-технічного забезпечення рекреаційної діяльності людини (предметно-ціннісний аспект);

3) персоніфікований результат діяльності, який може характеризуватися сукупністю корисних змін, досягнень, ефектів, які відбулись у сфері психічної, духовної та фізичної життєдіяльності людини;

4) форма відпочинку, процес усунення наслідків втоми, спричиненої професійною діяльністю людини [8].

Проте, на нашу думку, науковець зосередила свою увагу власне на тлумаченні поняття, а не на визначенні термінологічної одиниці.

У «Педагогічному енциклопедичному словнику» поняття «професійна підготовка» трактується як система професійного навчання, мета якого – прискорене набуття тими, хто навчається, навичок, необхідних для виконання певної роботи або ж групи робіт.

Ю. О. Дорошенко визначає поняття «професійна підготовка» як «сукупність уже отриманих людиною спеціальних знань, умінь і навичок, особистісних якостей, власного досвіду роботи та усвідомлених норм поведінки, що забезпечують можливість успішної роботи з певної професії»; або, з іншого боку, «як процес повідомлення тим, хто навчається, відповідних знань і формування в них умінь та навичок» [9].

Т. Ю. Осадча трактує поняття «професійна підготовка» як «процес формування фахівця для однієї з галузей трудової діяльності, яка пов’язана з оволодінням певним родом занять, професією» [10, 8]. На думку науковця, «метою професійної підготовки є набуття професійної освіти, яка, у свою чергу, є результатом засвоєння систематизованих знань, умінь, навичок та необхідних особистісно-професійних якостей» [10, 8].

Висновки й перспективи подальших досліджень. Проаналізувавши науково-методичну літературу з проблеми дослідження, зазначимо, що фізична рекреація була і є невід’ємною частиною життя людей різних періодів, проте як окрема наукова галузь виділилася не так давно. Потреба дослідження термінів і термінології фізичної рекреації пов’язана з кількісним зростанням термінологічних найменувань, з активним розвитком та прогресом власне галузі, потреби забезпечення якісного професійного спілкування фахівців.

Дослідивши понятійний апарат фізичної реабілітації, ми представили дефініції таких ключових понять галузі, як «професійна підготовка», «рекреація», «фізична рекреація», «рекреаційно-оздоровча діяльність».

Проведено аналіз термінологічних одиниць фізичної рекреації, представлених у сфері функціонування. Виявлено та описано продуктивні способи й моделі термінотворення в термінологічній системі фізичної рекреації.

Основними напрямками подальших досліджень є доповнення вибірки термінологічних одиниць, їх аналіз задля подальшої кодифікації й стандартизації. Ще один напрям роботи – укладання галузевого словника.

Джерела та література

1. Sports and Recreational Activities Dale Mood, Frank F. Musker, Judith E. Rink by Mosby. – Year Book. – 664 p.
2. Фізична рекреація : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. фіз. виховання і спорту / Є. Приступа, О. Жданова, М. Линець [та ін.] ; за наук. ред. Євгена Приступи. – Львів : ЛДУФК, 2010. – 447 с.
3. Данилевич М. Понятійний апарат професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання та спорту до рекреаційно-оздоровчої діяльності / Мирослава Данилевич // Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова. – Серія № 15 : «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури / Фізична культура і спорт : зб. наук. пр. / за ред. Арзютова. – К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. – Вип. 4 (29). – С. 307–312.
4. Андреева О. В. Фізична рекреація різних груп населення : монографія / Олена Андреева. – К. : ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. – 280 с.
5. Мельничук О. С. Енциклопедія. Українська мова. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія», 2001.
6. Физическая рекреация и метатеоретические аспекты ее теории / М. Бердус, М. Боген, Г. Бердус, В. Чувилин // Человек в мире спорта: новые идеи, технологии и перспективы : тезы Междунар. конгр. – М., 1998. – Т. 2. – С. 1–35.
7. Выдрин В. М. Физическая рекреация – вид физической культуры / В. М. Выдрин, А. Д. Джумаев // Теория и практика физической культуры – 1989. – № 3. – С. 2–3.
8. Приступа Є. Концепція вільного часу людини як важливої категорії рекреації / Є. Приступа, А. Жепка, В. Лара // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2007. – № 1. – С. 106–112.
9. Дорошенко Ю. О. Сутність теми і зміст педагогічного дослідження [Електронний ресурс] / Ю. О. Дорошенко. – Режим доступу : www.kspu.edu/Downloads/it_conf/4/DoroshSemen.doc
10. Осадча Т. Ю. Професійна підготовка викладачів фізичного виховання в університетах США : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т. Ю. Осадча ; Луганський нац. пед. ун-т ім. Т. Шевченка. – Луганськ, 2005. – 20 с.

Анотації

У статті досліджено понятійний апарат та термінологічну систему фізичної рекреації. Система понять і термінологічних одиниць фізичної рекреації почала свій розвиток із зародженням та прогресом галузі.

Проаналізовано основні підходи до визначень понять «термін» і «термінологія». Представлено дефініцію термінологічних одиниць «термін фізичної рекреації» та «термінологія фізичної рекреації». Визначено найпродуктивніші способи й моделі творення термінів фізичної рекреації.

Проаналізовано підходи до тлумачення понятійного апарату фізичної рекреації, зокрема таких базових понять, як «професійна підготовка», «рекреація», «фізична рекреація», «рекреаційно-оздоровча діяльність».

Ключові слова: фізична рекреація, термінологічна система, термін, поняття, підготовка.

Наталія Базыляк, Мирослава Данилевич, Ольга Романчук. Терминология и понятийный аппарат физической рекреации. В статье исследуются системы понятий и терминологии физической рекреации. Система понятий и терминологических единиц физической рекреации начали свое развитие с рождением и прогрессом отрасли.

Проаналізовані основні підходи к определению понятий «термин», «терминология». Представлена дефиниция терминологических единиц «термин физической рекреации», «терминология физической рекреации». Определены самые продуктивные способы и модели образования терминов физической рекреации.

Проаналізовані підходи к дефиниции понятийного аппарата физической рекреации, а именно таких ключевых понятий, как «профессиональная подготовка», «рекреация», «физическая рекреация», «рекреационно-оздоровительная деятельность».

Ключевые слова: физическая рекреация, терминологическая система, понятийный аппарат, понятие, подготовка.

Natalya Bazylyak, Myroslava Danylevych, Olha Romanchuk. Physical Recreation Terminology and Notion System. The article is devoted to physical recreation terminology and notion system research. Terminology and notion system of physical recreation started their development simultaneously with this scientific field development and progress.

It has been studied main principles to define notion «term» and «terminology». It has been given definition to terminological units «physical recreation term» and «physical recreation terminology». It has been determined the most common ways and models of physical recreation terminological units building.

It has been studied main principles to define physical recreation notion system and such notions as «professional studies», «recreation», «physical recreation», «recreational activities».

Key words: *physical recreation, terminological system, term, notion, preparation.*

УДК 796.075.093.426(4)

Валентин Куцев

Результати використання управлінських технологій організаторами чемпіонату Європи з футболу 2012 р.

Національний університет фізичного виховання і спорту України (м. Київ)

Постановка наукової проблеми та її значення. Чемпіонат Європи з футболу – одне з трьох основних спортивних змагань у світі. Воно характеризується використанням найновіших аспектів у сфері сучасних управлінських технологій, а також упровадженням технічних досягнень, що підвищують якість продукту [1].

У сучасному світовому футболі співіснують дві моделі управління. Їх можна охарактеризувати як прибуткову та неприбуткову.

Сучасні методи управління й ринкова взаємодія комерційних партнерів і футбольних структур дають можливість зробити не лише якісний продукт із футбольних змагань, а й заробити кошти для їх подальшого розвитку [1].

Найкращим прикладом для підвищення ефективності роботи управлінських структур в Україні може слугувати використання сучасних управлінських технологій при проведенні чемпіонатів Європи з футболу, тим більше, що у 2012 р. такі змагання проходили в Україні.

Мета дослідження – виявити особливості використання маркетингу при проведенні змагань чемпіонату Європи з футболу 2012 р.

Завдання дослідження:

- 1) узагальнити інформацію про управлінську діяльність організаторів чемпіонату Європи з футболу 2012 р.;
- 2) визначити інновації в процесі співпраці з медіа-простором;
- 3) проаналізувати відмінності використання управлінських технологій чемпіонату Європи з футболу 2012 р. від минулих турнірів.

Методи досліджень – аналіз літературних джерел, нормативно-правових актів, метод експертних оцінок.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Рівень наукового дослідження управлінської діяльності організаційних комітетів чемпіонатів Європи з футболу на сьогодні є недостатнім. Вітчизняні науковці цих проблем не розглядали. Зарубіжні вчені здебільшого досліджували окремі її аспекти, передусім питання фінансово-ресурсного забезпечення змагань, проблеми залучення спонсорів [5]. Водночас за межами досліджень залишаються інші принципово важливі аспекти діяльності управлінських структур континентальних футбольних чемпіонатів. Додаткових вивчень, зокрема, потребують питання проведення чемпіонатів Європи у країнах із перехідною економікою.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів дослідження. Із 8 червня по 1 липня 2012 р. в Україні та Польщі пройшла фінальна частина 14-го чемпіонату Європи з футболу. Це – третій турнір в історії європейської футбольної першості, організаторами якого виступають дві країни. Першим став чемпіонат Європи 2000 р., проведений у Бельгії й Нідерландах, другим – чемпіонат Європи 2008 р., проведений в Австрії та Швейцарії. І передостаннім, який проходить в одній або двох країнах. Виконавський комітет УЄФА прийняв рішення, що фінальна стадія чемпіонату Європи 2020 р. пройде в 13 містах по всій Європі. Усі матчі турніру будуть розбиті на 13 пакетів. У 12 з них увійдуть по три поєдинки групової стадії й одному матчу плей-офф (1/8 або 1/4 фіналу), а 13-й складатиметься з обох півфіналів і фіналу.

У цілому на восьми стадіонах у приймаючих містах України та Польщі на 31 матчі турніру побували 1,44 млн глядачів. Середня заповненість трибун складала 98,6 % за матч. Найбільше число